

Екологічно чиста ксенофобія

В Швейцарії ультраправі перефарбовують дискримінацію в кольори сталого розвитку. По Європі може піти хвиля наслідування.

Швейцарія ризикувала стати першою в світі країною, яка встановила б обмеження чисельності населення на рівні 10 млн осіб і закріпила б це в конституції. Ініціатори референдуму, що відбувся в неділю, вимагали від уряду вийти з усіх міжнародних угод, які сприяють зростанню населення.

Інакше кажучи, Швейцарія могла б вийти з Європейської конвенції з прав людини, Конвенції про статус біженців і Конвенції ООН про права дитини. Найголовніше те, що їй довелося б розірвати угоду про вільне пересування з ЄС, яка відчутно впливає на добробут (разом зі статусом податкового раю). ЄС – найбільший торговельний партнер цієї країни, саме на нього припадає 60 відсотків зовнішньої торгівлі. Уявіть, як це могло б вплинути на митні тарифи й контроль. Ця ініціатива серйозно зашкодила б економіці Швейцарії, а також її міжнародним правовим зобов'язанням, особливо зв'язкам з ЄС.

Згідно з результатами референдуму, громадяни відхилили цю пропозицію уряду. Та попри все стратегія ультраправих ініціаторів референдуму виявилася політично життєздатною. Швейцарські ультраправі вийшли далеко за межі традиційної міграційної політики, подавши антиімміграційні заходи під соусом захисту довкілля та демографічної стабільності й започаткувавши так званий еконаціоналізм, який можуть незабаром перейняти інші країни Європи.

Мова не про якесь далеке майбутнє. Населення Швейцарії вже становить 9,1 млн осіб, і, за даними її статистичного управління, позначки в 10 млн може бути досягнуто вже в 2040 році.

Населення зростає надзвичайно швидко. З 2000 року воно зросло на 26 відсотків – порівняйте з усього двома відсотками в Німеччині. Швейцарія на третьому місці в Європі за часткою іноземців після

Люксембургу та Ліхтенштейну. Майже третина її населення не має швейцарського громадянства (понад половина – вихідці з країн ЄС).

При цьому добробут Швейцарії за той самий період теж відчутно зріс. ВВП на душу населення збільшився на п'яту частину, середній дохід – на чверть, а середній рівень добробуту – в півтора раза. Саме угоди з іншими країнами Європи та праця іноземців (менеджерів, архітекторів, біологів, будівельників, медсестер, художників, музикантів) значною мірою сприяли розвитку швейцарської економіки й культури.

Ця ініціатива запанастила б і славнозвісну швейцарську економіку, і культуру.

Але на кону стоїть дещо більше, ніж економіка Швейцарії та її відносини з сусідами: ультраправі сили по всій Європі використовують цю ініціативу як новий спосіб мобілізації.

Маяк Європи

Швейцарська народна партія (SVP), яка стоїть за цією ініціативою, застосувала особливо підступну стратегію. Вони подали її як «сталий розвиток», прив'язавши тривогу за довкілля через перенаселення до націоналістичної політики. Цей «еконаціоналізм» – небезпечно спрощена реакція ультраправих на кліматичну кризу: звинувачувати мігрантів, а не Big Fossil. Замість того щоб вирішувати кліматичну кризу й намагатися пом'якшити наслідки там, де це ще можливо, ультраправі обирають дешевий вихід: стверджують, що мігранти змушують Швейцарію забагато будувати, що руйнує славнозвісну природу країни.

Сама по собі ідея еконаціоналізму не нова. Цю концепцію запропонувала Джейн Доусон в 1990-х роках. Вона дозволяє перетворити екологічні проблеми на інструменти націоналістичної мобілізації. Нині європейські ультраправі використовують цю риторичку: французька партія «Національне об'єднання» (RN) захищає терруар і ландшафти країни від глобалізації, німецька «Альтернатива для Німеччини» (AfD) переплітає захист довкілля з риторикою Heimat, а іспанська Vox подає сільські угіддя та мисливські традиції як національну спадщину, якій загрожують. Тобто природа переосмислюється як етнічне надбання, а не спільне для всього світу.

А ситуація буде тільки погіршуватися. Дефіцит води, екстремальні погодні явища та підвищення рівня моря, спричинені кліматичною

кризою, неминуче призведуть до зростання міграції в Європу, і запобігти цьому, обмежуючи кількість населення, не вдасться. Коли міграція неминуче посилиться, легко уявити, як подібних обмежень вимагатиме AfD або RN.

*Коли міграція неминуче
посилиться, легко
уявити, як подібних
обмежень вимагатиме
AfD або RN*

Наприкінці травня представники європейських ультраправих сил збиралися в Португалії на «саміті з питань реміграції», де відкрито обговорювали, як вигнати значну частину населення Європи за «недостатню європейськість». Пов'язуючи це з проблемами втрати біорізноманіття та перенаселеності, вони намагаються залучити більше виборців.

Швейцарія – політичний маяк Європи. SVP стала провідною силою набагато раніше, ніж її європейські аналоги: вона ще з 1990-х років є найбільшою партією в парламенті, набираючи близько третини голосів. Пропозиція обмежити кількість населення потрапила на голосування завдяки одному з інструментів швейцарської прямої демократії – народній ініціативі. Якщо ініціатори зберуть 10 тис. підписів, можна буде провести голосування за зміну конституції.

Швейцарські ультраправі майстерно користуються цим інструментом для просування ідей, які згодом переймають в інших країнах. Ще в 1970-х роках їхні ідеологічні попередники виступали з пропозицією 10-відсоткового обмеження на кількість іноземців в кожному кантоні (крім Женеви), що означало б висилку до 400 тис. осіб. Пропозицію відхилили з мінімальною перевагою голосів «проти».

В 2009 році SVP отримала підтримку виборців, які схвалили заборону на будівництво нових мінаретів. В 2010-му виборці схвалили автоматичне анулювання дозволів на проживання для засуджених іноземців (в інших країнах ця тема донедавна не була відома). В 2014 році Швейцарія проголосувала за відновлення імміграційних квот, що ускладнило її відносини з ЄС. А в 2021-му успішно заборонили бурку, при тому, що в Швейцарії немає жінок, які носять бурку, і всього близько 30 носять нікаб.

Вони вже готують наступну пропозицію: ліміт в 5 тис. біженців на рік, що знову порушує міжнародне законодавство в сфері прав людини.

Чи стане економічний націоналізм ультраправих фактичною

політикою Європи, поки незрозуміло. Але, судячи з того, як весь континент говорить про цю ініціативу і про міграцію, попереду похмуре націоналістичне майбутнє.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Юліус Е. О. Фінтельманн

Юліус Е. О. Фінтельманн (Julius E. O. Fintelmann) – головний редактор видання *The European Correspondent*.

